

Mo i Rana den 20.09.2018

Norges vassdrags- og energidirektorat

Konsesjonsavdelingen

v/senioringeniør Ragnhild Stokker

rast@nve.no

UTTALELSE ETTER BEFARING I ANLEDNING REVISJONSSAKENE FOR LANGVATNET OG BJERKA-PLURA 12. OG 13. SEPTEMBER 2018.

Det vises til tidligere uttalelser fra Rana JFF til NVE angående vilkårsrevisjonene for de ovennevnte konsesjonene i Rana kommune, og til synspunkter avgitt i løpet av de to befaringsdagene i Rana og Hemnes.

1. Kommentarer til selve befaringen.

Selv om befaringen omfattet et meget stort område med en rekke relevante problemstillinger som var viktig å belyse innenfor en stram tidsramme, mener jeg at med de tidligere innsendte uttalelser i tillegg, har Rjff fått den lovhjemlede mulighet til å gi innspill til den pågående vilkårsrevisjonen. NVE skal også ha ros for å ha gitt rimelig åpning for alle som ville komme med relevante spørsmål og kommentarer i løpet av de to dagene.

1. Tilleggskommentarer.

Dag 1 i befaringen i Rana var det i befaringsprogrammet lagt inn en tur ved Langvassåga med stopp ved Langvatn gård (Programmets side 21). Av en eller grunn ble befaringen stanset et stykke lenger ned, midt imot Langvassheia der det kun var en stilleflytende elv å se. Befaringsdeltakerne fikk dermed ikke anledning til å se en av de store negative virkningene av Langvatnkonsesjonen som innebærer at vannretningen skifter med ujevne mellomrom i Langvassåga, samt at all avgangsmasse fra breelva, Blakkåga, og Røvassåga blir presset inn i Langvatnet. Problematikken med feilvandring av anadrom fisk fra Ranelva (Nasjonalt Laksevassdrag), ble knapt nevnt som noen utfordring, men henvist til en sak man kan komme tilbake til når det er anadrom fisk i systemet.

Kraftstasjonen i Reinforsen ble bygd i 1925 av Dunderland Iron Ore Company Ltd basert på vann fra Ranelva med Langvatn som magasin. Anlegget ble overtatt av NVE i 1950, samtidig som det ble bygget en dam som ble utvidet i forbindelse med byggingen av Langvatn kraftverk. Reinforsen kraftverk har installert to vertikale Francisturbiner med effekt på 3,4 MW med en produksjon på 20 GWh

Etter snart 60 års virkninger av den gitte konsesjonen for Langvatnutbyggingen, har dette satt sterke negative spor. Konsesjonen innebærer å føre vann fra Ranelva bort fra et umoderne og nærmest ulønnsomt Kraftverk i Reinforsen, inn i Langvatn og til den moderne kraftstasjonen i Ranosen ved Ranelvas utløp. Vannet i Ranelva ved Røssvoll er i restvannet som er igjen etter at størstedelen av vannet i den øvre delen av vassdraget er tatt bort som en del av tappingen av elver, bekker og vann til overføringstunnelen til Kallvatnet.

Langvassåga skifter nå retning med ujevne mellomrom og med skiftende vannstand i takt med kjøringen av Langvatn kraftverk. Dette gir en nærmest maksimal erosjonsvirkning langs vassdraget, noe som er svært lett å kunne fastslå. Killingneset (se kart side 21) ved det gamle utløpet, er nå nærmest erodert bort, og grusmassene er ført ut i Langvatnet. Jeg legger ved en bildeserie som viser dette.

Virkningen på hele området Røssvoll/Skonseng av oppdemmingen mot høyeste regulerte vannstand med raske endringer i vannstanden, fører også til en erosjonsvirkning langt oppover i Ranelva der finstoffet langsomt trekkes ut av skiftningene i vannstanden. Områdene langs elva som tidligere kunne dyrkes og høstes med traktor, er nå ikke lenger kjørbare.

Den kanskje aller mest negative virkningen av dagens konsesjonsvilkår, er svært godt synlig der Langvatnet tidligere hadde et utløpsdelta. Dette området er nå fullstendig forvandlet fra et fruktbart område med et yrende dyreliv til en sandørken som har fylt opp vannet i mange hundre meters lengde og bredde. Dette er en følge av at Ranelva presses inn i Langvatnet, og samtidig tar med seg brevvannet fra Blakkåga og Røvassåga. Særlig i Blakkåga er det svært store løsmasser som føres ned dalen og tømmes ut i Langvatnet som misfarges, og som også medfører misfarging av Ranfjorden fra Langvatn kraftverk. I årenes løp har dette vært påvist og påklaget fra en rekke hold, og flere befaringer der også Statkraft har deltatt, har vært gjennomført, uten at noe har skjedd. Nettopp dette klare eksempelet på svært negativ miljøpåvirkning, er helt relevant å ta opp i forbindelse med en vilkårsrevisjon, og burde derfor vært en naturlig og viktig del av befaringen. En fortsatt oppfylling i Langvatnet er svært uønsket, og kan ikke fortsette i en ny konsesjonsperiode som om ikke dagens negative resultat, er tydelig nok. Jeg vedlegger en bildeserie som viser den store uheldige sandoppfyllingen som har skjedd i området med tilnærmet total utsletting av alle tidligere økologiske sammenhenger i området for slike.

Det ble også under befaringen gitt sterkt uttrykk fra lokalbefolkningen om at dagens flomberedskap, ikke er tilfredsstillende. Dette tror jeg også må trekkes inn, når fremtidsløsninger skal vurderes. Det er tydelig at særlig ved store vinterflommer, så er ikke kapasiteten over Reinforsen og gjennom Langvatnet stor nok til å forhindre alvorlige flomskader. De nye konsesjonsvilkårene bør derfor også legge føringer for å møte denne trusselen i en fremtid der økte akutte nedbørsmengder synes å bli vanligere.

Ranelva – et Nasjonalt Laksevassdrag.

Ranelva har status som Nasjonalt Laksevassdrag, og Ranfjorden har status som Nasjonal Laksefjord. Denne ordningen som ble vedtatt våren 2007, gjelder hele den lakseførende delen av vassdraget. Den samlede strekningen for anadrom fisk i Ranavassdraget etter en friskmelding i 2020, 5 år etter siste rotenonbehandling, er ca 70 km, (Ranelva ca 55 km, Plura opp til Stupforsen ca 3 km og Tverråga ca 12 km).

Rana JFF er svært glad for det grundige arbeidet (rapport nr. 49/2013 fra NVE) etter oppdrag fra OED, som NVE og Miljødirektoratet (MD) har gjennomført ved å gjennomgå og prioritere alle vannkraftrevisjoner som kan revideres innen 2022. Denne rapporten omfatter også Ranavassdraget som berøres både av Bjerka-Plurareguleringen og Langvatnreguleringen. Dette er en rapport som både følger opp EUs vanddirektiv, Vannforskriften og forvaltningsplan/tiltaksprogram for vannregion Nordland, godkjent av klima- og Miljødept. 1. juli 2016. I Nordland er de to vassdragene 156.Z Ranavassdraget og 151.1Z Røssåga, Bjerka-Røssvatnet plassert i høyeste prioritetskategori (kat 1.1). Rana JFF ser med forventning frem til at prioriteringer og anbefalinger i rapport nr. 49/2013 legges til grunn for å sikre fremtiden for det Nasjonale Laksevassdraget i forbindelse med vilkårsrevisjonene for Bjerka- Plura reguleringene og Langvatn reguleringen. Denne ovennevnte rapporten gir også et svært viktig grunnlag for å kunne se hva som legges til grunn for dagens forvaltning av våre vassdrag

En helt avgjørende forutsetning for å nå målsettingen som ligger i opprettelsen av det Nasjonale Laksevassdraget, er tilførsel av mer vann til de lakseførende delene av Ranavassdraget. For å utløse det potensialet for laks- og sjøørretproduksjon som ligger i vassdraget, vil det være helt nødvendig å få fastsatt vilkår og manøvreringsreglement som kan bidra til å redusere de negative konsekvensene for laks og sjøørret som nå tydelig er et resultat av dagens reguleringer. Dette er det også åpnet for å prioritere i vedlegg 2 i Klima- og miljødepartementets godkjenningbrev (Vannforekomster med miljømål som kan medføre krafttap). Disse politiske føringene som tydelig åpner for slipp av miljøtilpasset vannføring, som kan medføre vanntap for kraftproduksjon, er helt avgjørende for å nå miljømålene i den

regionale vannforvaltingsplanen. Bare derigjennom er det mulig å bidra betydelig for å oppnå hovedhensikten med et Nasjonalt Laksevasdrag. Både gytemuligheter og oppvekstforhold for den anadrome fiskebestanden vil vesentlig bedres med en større og mer stabil vannføring i elvene.

I rapport nr. 49/2013 fra NVE er Ranavassdraget, som tidligere nevnt, plassert i høyeste prioritetskategori 1.1, og en rekke konkrete og målrettede tiltak er foreslått i forbindelse med de kommende vilkårsrevisjoner for de største vannkraftutbyggingene i Rana. Det er derfor all grunn til å ha forventninger til at ansvarlige myndigheter vil bruke de to store vilkårsrevisjonene i Rana til å følge opp Stortingets ambisjoner om å utvikle Ranelvas potensial som Nasjonalt Laksevasdrag ved å vedta økt tilførsel av vann i vassdraget.

Disse foreslåtte tiltakene er innenfor det handlingsrom som er hjemlet innen norsk lov og regelverk, og som offentlige ansvarlige myndigheter anbefaler lagt til grunn i forbindelse med de vilkårsrevisjonene som berører det Nasjonale Laksevasdraget, Ranelva. Rana JFF slutter seg meget sterkt til disse anbefalingene, og har tillit til at resultatet av revisjonsprosessene viser en ansvarlig prioritering av fremtiden for Nordlands nest største anadrome vassdrag.

Dagens situasjon der Langvassåga stadig skifter retning, er en reell trussel mot oppgangen for laksen i Ranelva, og for utvandring av smolt og støinger. Faren for feilvandring er åpenbar, og særlig med den erfaringsmessige sterke kjøringen av Langvatn kraftverk i sommersesongen, vil nok faren for at både støinger og smolt havner i kraftverket, være åpenbar. Det er hittil ikke presentert noe/noen konkrete faglig dokumenterte forslag til løsning for denne helt sentrale utfordringen for laksevasdraget. Det finnes en rekke forsøk og eksempler på løsninger med fiskesperrer, men nettopp problemet med at Langvassåga stadig skifter retning og vannmengde, etterlater nok flere spørsmål enn svar. Problematikken kan likevel ikke unnlates å tas med som en sentral utfordring når vilkårene for neste konsesjonsperiode skal fastsettes, siden dette er en reell trussel mot et Nasjonalt laksevasdrag.

Sluttkommentarer

Forutsetningene for kraftutbygging i en sterkt utbygd kraftkommune som Rana, i dag og for snart 60 år siden, er sterkt endret. Kravene for årene fremover må utformes i forhold til dette både når det gjelder hensyn til det Nasjonale Laksevasdraget og når det gjelder avbøtingstiltak for allmennheten etter store og vedvarende inngrep i kommunens verdifulle naturområder.

Rana JFF har i denne uttalelsen etter gjennomført befarings, valgt å fokusere mest på Det Nasjonale Laksevasdraget, Ranelva med sideelver, fordi dette vassdraget i lokal, regional og nasjonal sammenheng, er så avgjørende viktig å sikre. Det er også slik at

verken den sentrale utfordringen med alvorlige erosjonsproblemer og grusoppfylling i Langvatnet, eller trusselen om feilvandring av anadrom fisk inn i Langvassåga, var tema som ble tilstrekkelig belyst. Det Nasjonale Laksevassdraget og den Nasjonale Laksefjorden, Ranfjorden, ligger midt i et område der nesten 5% av verdens produksjon av oppdrettslaks foregår, og hvor planene for sterk utvikling av denne næringen er planlagt og ønsket. Villaksens utfordringer er i dag mange og voksende. Det er derfor overordnet viktig at de nasjonale lakse- fjordene og elvene får mulighet til å utvikles i henhold til deres hensikt, siden ca tre fjerdedeler av landets villaksressurs er knyttet til disse. Ranavassdraget er gjennom fire rotenonbehandlinger med etterfølgende reetableringsprogram, tilført store offentlige midler både for å hindre smittespredning, og mest av alt for å være et aktivt produksjonsområde for anadrom fisk nå og i fremtiden. Dette er som tidligere nevnt, Nordlands nest største vassdrag, og dersom vassdraget blir hensyntatt og optimalisert slik all faglighet tilrår, vil det kunne utvikles til en av våre svært viktige muligheter for å redde villaksen i vårt område.

I lys av det handlingsrom som den pågående vilkårsrevisjonen kan gi, vil Rana JFF tillate seg å peke på en mulig løsning som kan være en optimal løsning både for laks og energiproduksjon. Det synes nokså opplagt at Statkraft i fremtiden ikke vil slå seg til ro med et kraftverk i Reinforsen fra 1925 som verken er effektivt, eller har kapasitet til bl.a å ta de store flomperiodene i vassdraget. Det er også slik at Rana Jff har hatt tilsyn med laksetrappa i Reinforsen i mange år, og kan ut fra erfaring fastslå at den langt fra er en optimal løsning. I tillegg kommer så den ovennevnte feilvandringsproblematikken som det hittil ikke er funnet noen løsning på.

Alle fagmyndigheter som har uttalt seg i forbindelse med vilkårsrevisjonen, har pekt på økt vannføring i Ranelva som det viktigste tiltaket for å bedre livsvilkårene og øke produksjonen av anadrom fisk i vassdraget. Med dagens kraftanlegg har Statkraft vært negativ til disse faglige tilrådingene.

Dersom man i forbindelse med den pågående vilkårsrevisjonen kunne få til en samhandling mellom energiproduzenten og forvaltningen av laksevassdraget, er det alle muligheter for å skape en fremtidsrettet vinn/vinn-situasjon både for disse to interessene og for samfunnet.

En økt vannføring i Ranelva som fagmyndighetene tilrår, vil føre til en langt kraftigere og mer tydelig vannstrøm forbi samløpet med Langvassåga, og i stor grad redusere faren for feilvandring ved oppgang og utvandring av laksen. Dette kombinert med et manøvreringsreglement som kan tilpasses særlig den korte utvandringsperioden for smolt, vil være svært gunstig for lakseproduksjonen i elva. En økt vannføring til et nytt moderne kraftverk med tilstrekkelig kapasitet til også å ta flomtoppene, vil klart være gunstig for energiproduksjonen, og Statkrafts frykt for krafttap, kunne hensyntas. I en slik kontekst vil ei ny laksetrapp kunne integreres som en optimal

løsning både for laksen og energiprodusenten der vannmengden brukes mest mulig kreativt for begge parter. Dette er modeller som stadig blir mer vanlig og fremtidsrettet. Miljødirektoratet er i dag eier av Laksetrappa i Reinforsen, og kunne definitivt aktivt gi faglige innspill til en slik løsning.

Det ligger også åpenbart til rette for å skape en forbedret flomberedskap med et nytt kraftverk med en langt større kapasitet for store vannmengder, men det vil nok Statkraft ha klare alternativer for.

Når jeg nå velger å be om å få gi en kommentar til den gjennomførte befaringen 12.09.2018, må det på ingen måte oppfattes som en kritikk eller sur tilbakemelding. Jeg har etter beste evne forsøkt å gi noen innspill til noen helt sentrale og komplekse temaer knyttet til områdene Ranelva, Reinforsen og Langvassåga. Jeg legger ikke skjul på at jeg først og fremst har en berettiget engstelse for villaksens fremtid, men jeg har også ovenfor tillat meg å peke på noen løsninger som også innebærer forslag til fremtidsrettete løsninger som er meget realistiske, selv om det ikke akkurat er min oppgave å fremme disse.

Jeg sender denne uttalelsen som egen mail. Deretter sender jeg tre bildesamlinger som tre separate sendinger pga sin størrelse. Håper dette er greit.

Steinar Høgaas

Leder Rana JFF/Leder NJFF Nordland

Postboks 1273

8602 Mo i Rana
Klubbhus: Mangholmheia
kto. 4509 25 82713
Reg. 992.625.503

Hjemmeside: www.ranajff.no